2026-yil
9(2)-son

“FAN VA TA’LIM YANGILIKLARI”

ILMIY - METODIK

JURNALI

saen.uz

FAN VA TA'LIM YANGILIKLARI
JURNALI

2026-yil
9(2)-son

Bosh muharrir:
Shoumarov G‘ayrat Bahromovich, psixologiya fanlari doktori, akademik

Bosh muharrir o‘rinbosari:
Qodirov Umarali Do‘stqobilovich, psixologiya fanlari doktori (DSc), professor

Mas’ul kotib:
Muqimov Alisher

Texnik muharrir:
Qarshiyev Jamshid Murotaliyevich, pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent v.b.

TAHRIR HAY’ATI:

01.00.00 – FIZIKA-MATEMATIKA FANLARI
Ayupov Shavkat Abdullayevich, fizika-matematika fanlari doktori, akademik
A’zamov Abdulla, fizika-matematika fanlari doktori, akademik
Zohidov Erkin A’zamovich, fizika-matematika fanlari doktori, professor

02.00.00 – KIMYO FANLARI
Normaxamatov Nodirali Soxobataliyevich, kimyo fanlar doktori, professor
Tojibayev Komiljon Sharobitdinovich, kimyo fanlar doktori, akademik

03.00.00 – BIOLOGIYA FANLARI
Abdurahmonov Ibrohim Yo‘lchiyevich, biologiya fanlari doktori, akademik
Sulaymonov Botirjon Abdushukurovich, biologiya fanlari doktori, akademik

04.00.00 – GEOLOGIYA-MINERALOGIYA FANLARI
Fayziyev Abdulhaq Radjabovich, geologiya-mineralogiya fanlari doktori, professor
Husanov Sultonboy To‘xtayevich, geologiya-mineralogiya fanlari doktori, professor

05.00.00 – TEXNIKA FANLARI
Allayev Qahramon Rahimovich, texnika fanlari doktori, akademik
Majidov Inom Urishevich, texnika fanlari doktori, professor
Turobjonov Sadritdin Maxamatdinovich, texnika fanlari doktori, akademik
Shaumarov Said Sanatovich, texnika fanlari doktori, professor

06.00.00 – QISHLOQ XO‘JALIGI FANLARI
Namozov Shodmon Ergashovich, qishloq xo‘jaligi fanlari doktori, akademik
Shoumarov Hikmat Bahromovich, qishloq xo‘jaligi fanlari nomzodi, professor

07.00.00 – TARIX FANLARI
Ziyo Azamat Hamid o‘g‘li, tarix fanlari doktori, akademik
Sagdullayev Anatoliy Sagdullayevich, tarix fanlari doktori, akademik
Yusupova Diloram Yunusovna, tarix fanlari doktori, akademik

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI
Abdurahmonov Qalandar Xodjayevich, iqtisod fanlari doktori, akademik
Musayev Behzod Anvarovich, iqtisod fanlari nomzodi
To‘xliyev Nurislom, iqtisod fanlari doktori, akademik
G‘ulomov Saidahror Saidahmedovich, iqtisod fanlari doktori, akademik

FAN VA TA'LIM YANGILIKLARI
JURNALI
2026-yil
9(2)-son

09.00.00 – FALSAFA FANLARI
Nazarov Qiyom Normirzayevich, falsafa fanlari doktori, professor
Saifnazarov Ismoil Saifnazarovich, falsafa fanlari doktori, professor

10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI
Mengliyev Baxtiyor Rajabovich, filologiya fanlari doktori, professor
Sirojiddinov Shuhrat Samariddinovich, filologiya fanlari doktori, akademik
Xidirov Rajab Gulmatovich, filologiya fanlari nomzodi, dotsent (Tojikiston)

11.00.00 – GEOGRAFIYA FANLARI
Nigmatov Asqar Nigmatullayevich, geografiya fanlari doktori, professor
Tojiyeva Zulxumor Nazarovna, geografiya fanlari doktori, professor

12.00.00 – YURIDIK FANLAR
Rustamboyev Mirzayusuf Hakimovich, yuridik fanlar doktori, professor
Saidov Akmal Xolmatovich, yuridik fanlar doktori, akademik
Xolmo'minov Jumanazar Toshtemirovich, yuridik fanlar doktori, professor
Qodirov Bobiromon Bekmurodovich, yuridik fanlar doktori, professor

13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI
Djurayev Risboy Haydarovich, pedagogika fanlari doktori, akademik
Ibraimov Xolboy, pedagogika fanlari doktori, akademik
Musurmonova Oynisa, pedagogika fanlari doktori, professor
Umarov Bahrom Norboyevich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

14.00.00 – TIBBIYOT FANLARI
Akilov Xabibulla Ataullayevich, tibbiyot fanlari doktori, professor
Nazirov Feruz Gafurovich, tibbiyot fanlari doktori, akademik

15.00.00 – FARMATSEVTIKA FANLARI
Abdullabekova Viloyat Nurillabekovna, farmatsevtika fanlari doktori, professor
Tulaganov Abduqodir Abdurahmonovich, farmatsevtika fanlari doktori, professor

16.00.00 – VETERINARIYA FANLARI
Daminov Asadullo Suvonovich, veterinariya fanlari doktori, professor
Jabborov Shuhrat Abdumajidovich, veterinariya fanlari doktori, professor
G'afurov Aktam G'afurovich, veterinariya fanlari doktori, professor

17.00.00 – SAN'ATSHUNOSLIK FANLARI
Ahmedova Nigora Rahimovna, sanatshunoslik fanlari doktori, professor
Hakimov Akbar Abdullayevich, san'atshunoslik fanlari doktori, akademik

18.00.00 – ARXITEKTURA
Nozilov Dodo Avazovich, arxitektura fanlari doktori, professor
Uralov Axtam Sindarovich, arxitektura fanlari doktori, professor

19.00.00 – PSIXOLOGIYA FANLARI
Abdusamatov Hasanboy Usmonjon o'g'li, psixologiya fanlari doktori, professor
Barotov Sharif Ramazonovich, psixologiya fanlari doktori, professor
Karimova Vasila Mamanosirovna, psixologiya fanlari doktori, professor
Halimova Mashraboy Vohidovna, psixologiya fanlari doktori, professor
Lazar Drajeta, psixologiya fanlari doktori, professor, Belgrad, Serbiya
Karpinskiy Konstantin Viktorovich, psixologiya fanlari doktori, professor, Grodno, Belarussiya
Boboyeva Sayyora Boboradjabovna, psixologiya fanlari doktori, professor, Tojikiston
Suletbayeva Ella Serikbayevna, psixologiya fanlari doktori, dotsent

Turaxonov Abdukarim Eshkuziyevich, psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

22.00.00 – SOTSIOLOGIYA FANLARI

Bekmurodov Mansur Bobomurodovich, sotsiologiya fanlari doktori, professor
Toshmuhamedova Dilorom Gafurdjanovna, sotsiologiya fanlari doktori

23.00.00 – SIYOSIY FANLAR

Fayzullayev Alisher Omonullayevich, siyosiy fanlar doktori, professor
Hasanov Otabek Abdurashidovich, siyosiy fanlar doktori
Paxrutdinov Shukritdin Ilyasovich, siyosiy fanlar doktori, professor
Omonov Baxtiyor Axtamovich, siyosiy fanlar doktori, professor
Quronboyev Qahramon Qo'chqorovich, siyosiy fanlar doktori, professor
Avazov Komil Xolliyevich, siyosiy fanlar bo'yicha falsafa doktori

24.00.00 – ISLOMSHUNOSLIK FANLARI

Ibrohimov Ne'matulla, filologiya fanlari doktori, akademik
Islomov Zohidjon Mahmudovich, filologiya fanlari doktori, professor

FAN VA TA'LIM YANGILIKLARI
JURNALI
2026-yil
9(2)-son

UDK: 372.881.111.1:004

Bo‘ltakova Mohinur Shuxratboy qizi,
Guliston davlat universiteti tayanch doktoranti

INGLIZ TILINI O‘QITISHDA MULTIMODAL SAVODXONLIKNING O‘RNI VA AHAMIYATI

Annotatsiya. Mazkur maqolada zamonaviy xorijiy til ta’limining muhim tarkibiy qismlaridan biri sifatida multimodal savodxonlik tushunchasining nazariy va metodik asoslari tahlil qilinadi. Ingliz tilini xorijiy til sifatida o‘qitish jarayonida matn, tasvir, audio, video, grafika, imo-ishora va raqamli texnologiyalarning o‘zaro uyg‘unligi o‘quvchilarning kommunikativ kompetensiyasini shakllantirishdagi muhim omil sifatida ko‘rib chiqiladi. Tadqiqotda multimodal yondashuvning o‘quvchilarning tinglab tushunish, gapirish, o‘qish va yozish ko‘nikmalarini kompleks rivojlantirish, tanqidiy va ijodiy fikrlashini kuchaytirish, raqamli hamda media savodxonligini shakllantirishdagi imkoniyatlari yoritilgan. Shuningdek, multimodal vositalardan foydalanishning pedagogik afzalliklari, ularni ta’lim jarayoniga joriy etishda uchraydigan texnik, metodik va kognitiv muammolar hamda kelajakdagi rivojlanish istiqbollari tahlil qilinadi. Maqolada raqamli hikoyalash, multimedia taqdimotlari, podkastlar, videomateriallar, interaktiv platformalar, virtual muhitlar va sun’iy intellekt asosidagi vositalardan foydalanishning didaktik imkoniyatlariga alohida e’tibor qaratiladi. Tahlil natijalari multimodal savodxonlikni rivojlantirish ingliz tili ta’limini o‘quvchi markazli, kommunikativ va amaliy yo‘nalishda tashkil etishga xizmat qilishini ko‘rsatadi.

Kalit so‘zlar: multimodal savodxonlik, ingliz tili, EFL, xorijiy til ta’limi, multimodal yondashuv, raqamli texnologiyalar, multimedia, tanqidiy fikrlash, kommunikativ kompetensiya, media savodxonlik.

РОЛЬ И ЗНАЧЕНИЕ МУЛЬТИМОДАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ В ОБУЧЕНИИ АНГЛИЙСКОМУ ЯЗЫКУ

Аннотация. В статье рассматриваются теоретические и методические основы мультимодальной грамотности как одного из важных компонентов современного иноязычного образования. Особое внимание уделяется интеграции письменной и устной речи, изображений, аудио-, видеоматериалов, графики, жестов и цифровых технологий в процессе обучения английскому языку как иностранному. Анализируются возможности мультимодального подхода в развитии навыков аудирования, говорения, чтения и письма, а также критического мышления, творческих способностей, цифровой и медиаграмотности обучающихся. Рассматриваются

педагогические преимущества мультимодального обучения, а также когнитивные, методические и технические проблемы, возникающие при его внедрении. Особое внимание уделяется дидактическому потенциалу цифрового сторителлинга, мультимедийных презентаций, подкастов, видеоматериалов, интерактивных платформ, виртуальной среды и инструментов на основе искусственного интеллекта. Результаты анализа показывают, что систематическое развитие мультимодальной грамотности способствует организации обучения английскому языку на основе коммуникативного, практико-ориентированного и личностно-ориентированного подхода.

Ключевые слова: мультимодальная грамотность, английский язык, EFL, иноязычное образование, мультимодальный подход, цифровые технологии, мультимедиа, критическое мышление, коммуникативная компетенция, медиаграмотность.

THE ROLE AND SIGNIFICANCE OF MULTIMODAL LITERACY IN TEACHING ENGLISH

Abstract. This article examines the theoretical and methodological foundations of multimodal literacy as an important component of contemporary foreign language education. Particular attention is given to the integration of written and spoken language, images, audio, video, graphics, gestures and digital technologies in English as a Foreign Language (EFL) teaching. The study discusses the potential of multimodal approaches to develop learners' listening, speaking, reading and writing skills, as well as their critical thinking, creativity, digital literacy and communicative competence. The pedagogical benefits of multimodal instruction, together with cognitive, methodological and technological challenges associated with its implementation, are analysed. Special attention is paid to the educational potential of digital storytelling, multimedia presentations, podcasts, video materials, interactive platforms, virtual environments and artificial intelligence-based tools. The analysis suggests that the systematic development of multimodal literacy can contribute to a more learner-centred, communicative and practice-oriented approach to English language teaching.

Keywords: multimodal literacy, English language, EFL, foreign language education, multimodal approach, digital technologies, multimedia, critical thinking, communicative competence, media literacy.

Kirish. XXI asrda kommunikatsiya vositalarining jadal raqamlashtirilishi savodxonlik tushunchasining mazmunini sezilarli darajada kengaytirdi. Avval savodxonlik asosan yozma matnni o‘qish, tushunish va yaratish qobiliyati bilan bog‘langan bo‘lsa, bugungi kommunikativ muhitda ma’no yaratish jarayoni bir vaqtning o‘zida bir nechta semiotik vositalarning ishtirokini talab qilmoqda.

Xususan, zamonaviy matnlar yozuv, tasvir, ovoz, video, rang, grafika, harakat, imo-ishora va fazoviy joylashuv kabi vositalarning o‘zaro birikmasidan tashkil topmoqda. Shu sababli ta’lim jarayonida o‘quvchilarning nafaqat lingvistik, balki multimodal matnlarni anglash, tahlil qilish va yaratish ko‘nikmalarini rivojlantirish zarurati kuchaymoqda. Zamonaviy tadqiqotlarda ham multimodal savodxonlik turli semiotik vositalar orqali yaratilgan ma’nolarni tushunish va mustaqil ravishda multimodal mahsulot yaratish qobiliyati sifatida talqin qilinadi [1; 2].

Mazkur jarayon, ayniqsa, ingliz tilini xorijiy til sifatida o‘qitishda muhim ahamiyat kasb etadi. Chunki ingliz tili bugungi kunda xalqaro ilmiy, akademik, texnologik va raqamli muloqotning asosiy vositalaridan biri bo‘lib, uni o‘rganayotgan shaxs real kommunikativ muhitda faqat yozma yoki og‘zaki nutq bilan emas, balki turli xil multimodal resurslar bilan ham ishlashiga to‘g‘ri keladi. O‘quvchi ingliz tilidagi videoni tomosha qilish, podkastni tinglash, infografikani sharhlash, ijtimoiy tarmoqdagi postni tahlil qilish, taqdimot yaratish yoki raqamli hikoya tuzish jarayonida bir nechta modal vositalarni birgalikda qabul qiladi va ulardan foydalanadi.

Multimodal yondashuvning nazariy ildizlari yangi savodxonliklar va multiliteracies konsepsiyasi bilan chambarchas bog‘liq. The New London Group tomonidan ilgari surilgan multiliteracies yondashuvi savodxonlikni turli ijtimoiy, madaniy va kommunikativ sharoitlarda ma’no yaratish jarayoni sifatida kengroq talqin qilishga asos yaratgan. Keyinchalik Kress, van Leeuwen, Jewitt, Cope va Kalantzis kabi tadqiqotchilar multimodal kommunikatsiyaning nazariy va amaliy jihatlarini rivojlantirdilar [3; 4; 5].

Ingliz tili ta’limida multimodal yondashuvning ahamiyati shundaki, u tilni faqat grammatik birliklar va lug‘aviy materiallar majmui sifatida emas, balki real kommunikativ vaziyatlarda turli vositalar yordamida ma’no yaratish jarayoni sifatida o‘rganishga imkon beradi. 2010–2021-yillar oralig‘idagi 98 ta tadqiqotni qamrab olgan tizimli sharhda ingliz tili darslarida multimodal pedagogikaga oid ishlarda o‘quvchilarning kundalik hayotidan olingan multimodal matnlar, tanqidiy va ijodiy pedagogika, madaniy jihatdan sezgir yondashuv hamda multimodal savodxonlikni bevosita o‘rgatish kabi yo‘nalishlar ajralib turishi ko‘rsatilgan [6].

Shundan kelib chiqib, mazkur maqolaning maqsadi ingliz tilini o‘qitishda multimodal savodxonlikning nazariy asoslari, pedagogik imkoniyatlari, amaliy qo‘llanish shakllari, mavjud muammolari va istiqboldagi rivojlanish yo‘nalishlarini tahlil qilishdan iborat.

Adabiyotlar tahlili. Multimodal savodxonlik masalasini o‘rganishda Gunther Kressning ilmiy qarashlari alohida o‘rin tutadi. Kress zamonaviy kommunikatsiyani birgina til vositasiga asoslangan hodisa sifatida emas, balki bir nechta ma’no yaratish resurslarining o‘zaro ta’siri sifatida talqin qiladi [3]. Uning qarashlariga ko‘ra, tasvir, rang, makon, tovush va harakat ham kommunikativ ma’no yaratishda mustaqil imkoniyatlarga ega. Shu jihatdan til ta’limida vizual va boshqa modal

vositalardan foydalanish lingvistik materialni qo‘shimcha bezash emas, balki ma’no yaratishning muhim tarkibiy qismi sifatida qaralishi lozim.

Jewitt multimodallikni nazariya, tadqiqot sohasi va metodologik yondashuv sifatida izohlaydi. Uning tadqiqotlarida ma’no til bilan bir qatorda tasvir, imo-ishora, nigoh, tana harakati, tovush, musiqa va boshqa kommunikativ resurslar orqali ham shakllanishi ta’kidlanadi [5]. Shu nuqtayi nazardan, ingliz tili darsida video, rasm, musiqa yoki interaktiv topshiriqdan foydalanish o‘quvchilarga til birliklarini real kommunikativ kontekst bilan bog‘lash imkonini beradi.

Cope va Kalantzisning multiliteracies konsepsiyasi esa multimodal ta’limni zamonaviy pedagogikaning kengroq modeli bilan bog‘laydi. Ularning yondashuvida o‘quvchi bilimni tayyor shaklda qabul qiluvchi emas, balki turli modal vositalar orqali uni anglaydigan, qayta ishlaydigan va yangi kommunikativ mahsulot yaratadigan faol subyekt sifatida namoyon bo‘ladi [4]. Ushbu konsepsiyada tajriba orttirish, konseptuallashtirish, tahlil qilish va amaliy qo‘llash kabi jarayonlarning uyg‘unligi muhim hisoblanadi. Bunday yondashuv til o‘rganuvchini passiv qabul qiluvchidan faol kommunikator va kontent yaratuvchiga aylantiradi.

L2 va ingliz tili ta’limiga oid tadqiqotlarda ham multimodal savodxonlikning amaliy ahamiyati keng yoritilgan. Lotherington va Jenson raqamlashtirish va globallashuv natijasida til va savodxonlik ta’limining kommunikativ muhiti o‘zgarganini, shu sababli vizual, audio, imo-ishoraviy, fazoviy va boshqa modal vositalarni o‘quv jarayoniga kiritish zarurligini ko‘rsatadi [7]. Ingliz tili ta’limiga bag‘ishlangan ilmiy adabiyotlarda multimodal yondashuv o‘quvchilarning maqsadli tilda matnni nafaqat o‘qish va tushunish, balki ko‘rish, tinglash, tahlil qilish va yaratish ko‘nikmalarini rivojlantirish bilan bog‘lanadi [2].

Shuningdek, multimodal savodxonlik va raqamli savodxonlik bir-birini to‘ldiruvchi tushunchalar sifatida qaralishi mumkin. Raqamli muhitda o‘quvchi axborotni izlash, manbani baholash, turli formatdagi materiallarni tahlil qilish, raqamli kontent yaratish va uni mas’uliyat bilan tarqatish ko‘nikmalariga ega bo‘lishi kerak. Shu sababli multimodal savodxonlikni rivojlantirish ingliz tili ta’limining kommunikativ maqsadlari bilan bir qatorda media va axborot savodxonligi vazifalarini ham qamrab oladi.

Tadqiqot metodologiyasi. Tadqiqot nazariy-tahliliy xarakterga ega bo‘lib, unda multimodal savodxonlik, multimodal pedagogika, raqamli savodxonlik va xorijiy til ta’limiga oid ilmiy adabiyotlarni tahlil qilish, qiyoslash, umumlashtirish hamda pedagogik nuqtayi nazardan talqin qilish usullaridan foydalanildi. Tadqiqotning nazariy bazasini multimodallik va multiliteracies konsepsiyalariga bag‘ishlangan fundamental ishlar hamda ingliz tilini o‘qitishda multimodal yondashuvning qo‘llanilishiga oid ilmiy tadqiqotlar tashkil etdi.

Tahlil jarayonida multimodal savodxonlikning quyidagi asosiy komponentlari ajratib ko‘rsatildi: multimodal matnni tushunish, turli modal vositalarning funksiyasini anglash, ma’no yaratishda ularning o‘zaro munosabatini tahlil qilish, multimodal mahsulot yaratish, raqamli vositalardan foydalanish va media

mazmunini tanqidiy baholash. Mazkur komponentlar ingliz tilini o‘rganuvchilarning kommunikativ faoliyati bilan bog‘liq holda ko‘rib chiqildi.

Multimodal savodxonlikning nazariy asoslari

Multimodal savodxonlikning asosiy mazmuni ma’no faqat so‘zlar orqali emas, balki bir nechta kommunikativ modal vositalarning o‘zaro hamkorligi orqali yaratilishini anglashdan iborat. Zamonaviy multimodal matn tarkibida yozma va og‘zaki til, vizual tasvir, audio, imo-ishora, tana harakati va fazoviy tashkil etish kabi vositalar ishtirok etishi mumkin [5; 8]. Har bir modal vosita o‘ziga xos kommunikativ imkoniyatga ega bo‘lib, ularning birgalikdagi qo‘llanilishi matn mazmunini kengaytiradi.

Masalan, ingliz tilidagi qisqa videomaterialni olaylik. Unda dialog orqali lingvistik ma’lumot beriladi, intonatsiya va ovoz orqali hissiy munosabat ifodalanadi, mimika va imo-ishoralar esa suhbatdoshlarning munosabatini ochib beradi. Kadr, rang va tasviriy kompozitsiya esa voqeaning joyi va vaziyatini belgilaydi. Demak, o‘quvchi bunday materialni tushunish jarayonida birgina lug‘at yoki grammatikaga emas, balki bir nechta semiotik resursga tayanadi.

Multimodal savodxonlikning yana bir muhim jihati o‘quvchining faqat tayyor multimodal matnni qabul qilishi bilan cheklanmasligidir. O‘quvchi o‘z navbatida ma’no yaratuvchi subyekt sifatida ham faoliyat yuritishi kerak. Masalan, ingliz tilida multimedia taqdimoti tayyorlash, raqamli hikoya yaratish, qisqa videorolik uchun ssenariy yozish, podkast tayyorlash yoki infografika ishlab chiqish o‘quvchini til vositalaridan amaliy va ijodiy foydalanishga undaydi. Shu jihatdan multimodal pedagogika qabul qilish va yaratish jarayonlarini birlashtiradi.

Ingliz tilini o‘qitishda multimodal yondashuvning pedagogik imkoniyatlari

Multimodal yondashuv ingliz tili darslarini o‘quvchilarning turli faoliyat turlarini birlashtiruvchi kompleks jarayonga aylantirish imkonini beradi. An’anaviy darsda o‘qish, yozish, tinglash va gapirish ko‘nikmalari ko‘pincha alohida mashqlar orqali rivojlantirilsa, multimodal yondashuv ularni yagona kommunikativ topshiriq doirasida integratsiyalashga imkon beradi.

Masalan, o‘quvchilarga ingliz tilidagi qisqa videoni ko‘rsatish, undan keyin videoga oid savollarni muhokama qilish, yangi so‘zlarni ajratib olish, videoning asosiy mazmunini yozma ravishda bayon qilish va yakunda o‘z multimedia taqdimotini yaratish topshirig‘i berilishi mumkin. Bunday ketma-ketlik tinglash, gapirish, o‘qish, yozish, vizual tahlil va ijodiy faoliyatni yagona pedagogik jarayonga birlashtiradi.

Multimodal yondashuvning muhim afzalliklaridan biri o‘quvchilarning darsdagi ishtirokini kuchaytirishidir. Tasvir, ovoz, harakat va interaktiv topshiriqlarning uyg‘unligi mavzuni turli nuqtayi nazardan ko‘rib chiqish imkonini beradi. Biroq bu jarayonni oddiy tarzda “turli o‘rganish uslublariga moslashish” deb izohlash yetarli emas. Asosiy masala — o‘quvchiga mazmunni turli vositalar orqali anglash, tahlil qilish va qayta ifodalash imkonini yaratishdir.

Multimodal faoliyat tanqidiy fikrlashni rivojlantirish uchun ham muhim sharoit yaratadi. O‘quvchi internetdagi video, reklama, infografika yoki ijtimoiy tarmoqdagi postni tahlil qilganda, undagi lingvistik va vizual vositalarning qanday maqsadda qo‘llanganini aniqlaydi. U manbaning ishonchliligi, muallifning maqsadi, auditoriya, tanlangan tasvirlar, ranglar va til birliklari o‘rtasidagi munosabatni baholashga o‘rganadi. Bunday faoliyat til kompetensiyasi bilan bir qatorda media va tanqidiy savodxonlikni ham rivojlantiradi.

Multimodal vositalardan foydalanishning amaliy shakllari

Ingliz tili ta’limida vizual vositalardan foydalanish eng keng tarqalgan multimodal metodlardan biridir. Rasmlar, diagrammalar, xaritalar, infografikalar, komikslar va videolar yangi lug‘at birliklarini tushuntirish, mavzuni faollashtirish, grammatik konstruksiyalarni kontekstlashtirish hamda madaniy ma’lumotlarni taqdim etishda samarali vosita bo‘la oladi. Vizual va verbal ma’lumotlarning birgalikda taqdim etilishi o‘quvchiga mazmunni bir nechta belgilar tizimi orqali anglash imkonini beradi [8].

Podkastlar va audio materiallar esa tinglab tushunish ko‘nikmasini rivojlantirish bilan bir qatorda talaffuz, intonatsiya, nutq tezligi va tabiiy muloqot shakllarini o‘rganishga yordam beradi. O‘qituvchi podkastdan foydalanishda faqat “tinglang va savollarga javob bering” topshirig‘i bilan cheklanmasdan, o‘quvchilarga audio mazmunini qisqacha sharhlash, muhim fikrlarni ajratish, notanish so‘zlarni kontekst orqali aniqlash yoki eshitilgan material asosida o‘z audio xabarini yaratish kabi vazifalarni berishi mumkin.

Raqamli hikoyalash multimodal pedagogikaning yana bir samarali shaklidir. O‘quvchilar ma’lum bir mavzu asosida hikoya tuzib, unga tasvir, matn, ovoz va musiqa elementlarini qo‘shishlari mumkin. Bunday faoliyatda o‘quvchi til vositalarini tanlash bilan bir qatorda, mazmunning qanday taqdim etilishini ham mustaqil hal qiladi. Natijada yozish, gapirish, lug‘at boyligi, ijodkorlik va raqamli kompetensiya bir vaqtning o‘zida rivojlanadi.

Multimedia taqdimotlari ham til o‘rgatishning amaliy imkoniyatlarini kengaytiradi. O‘quvchiga ingliz tilida ma’lum bir mavzu bo‘yicha taqdimot tayyorlash topshirilganda, u axborotni izlash, tanlash, qayta ishlash, matnni qisqartirish, vizual materiallarni tanlash va auditoriya oldida nutq so‘zlash jarayonlaridan o‘tadi. Shu tariqa bir topshiriq doirasida bir nechta til va umumta’lim kompetensiyalari shakllanadi.

Musiqa, drama va rolli o‘yinlar ham multimodal yondashuvning tarkibiy qismlari sifatida qo‘llanishi mumkin. Qo‘shiq matnlarini tahlil qilish o‘quvchilarning lug‘at boyligi va talaffuzini rivojlantirsa, rolli o‘yinlar va sahna ko‘rinishlari til birliklarini tabiiy kommunikativ vaziyatda qo‘llash imkonini beradi. Bunday faoliyatlar o‘quvchilarning emotsional ishtirokini ham kuchaytirishi mumkin.

Multimodal savodxonlikning tanqidiy va raqamli kompetensiyalarni rivojlantirishdagi o‘rni

Bugungi raqamli axborot muhitida ingliz tilini bilishning o‘zi yetarli bo‘lmay, ushbu tilda yaratilgan turli axborot manbalarini to‘g‘ri tushunish va baholash ham talab etiladi. Internetdagi axborot ko‘pincha matn, rasm, video, audio va grafik elementlarning birikmasidan tashkil topadi. Shuning uchun o‘quvchi bunday materiallarning mazmunini anglash bilan birga, ularning yaratilish maqsadi va ishonchliligini ham baholay olishi lozim.

Masalan, ingliz tilidagi reklama materialini tahlil qilishda o‘quvchilar reklamada ishlatilgan so‘zlar, ranglar, tasvirlar, shriftlar va musiqaning birgalikda qanday ta’sir hosil qilayotganini aniqlashlari mumkin. Xuddi shuningdek, yangiliklar videosini tahlil qilishda axborot manbasi, sarlavha, vizual tasvirlar va nutq o‘rtasidagi munosabatga e’tibor qaratish mumkin. Bunday mashg‘ulotlar o‘quvchilarni axborotni passiv qabul qilishdan faol va tanqidiy tahlilga olib keladi.

Multimodal savodxonlikning ushbu jihati madaniyatlararo kommunikatsiya uchun ham muhimdir. Turli madaniyatlarda ranglar, imo-ishoralar, yuz ifodalari, kiyinish uslublari, masofa va vizual belgilar turlicha ma’no kasb etishi mumkin. Ingliz tilini o‘rganayotgan talaba ingliz tilidagi kommunikativ vaziyatni to‘g‘ri tushunish uchun lingvistik birliklar bilan bir qatorda, ushbu noverbal va madaniy belgilarni ham anglay olishi kerak [2; 5].

Multimodal yondashuvni amalga oshirishdagi muammolar

Multimodal ta’limning imkoniyatlari keng bo‘lishiga qaramay, uni ta’lim jarayoniga mexanik tarzda kiritish kutilgan natijani bermasligi mumkin. Birinchi muammo o‘quvchilarning murakkab multimodal matnlarni tahlil qilishga tayyor emasligi bilan bog‘liq. Bir vaqtning o‘zida matn, tasvir, ovoz va harakatni qabul qilish ayrim o‘quvchilar uchun kognitiv jihatdan murakkab bo‘lishi mumkin. Shu sababli o‘qituvchi multimodal materialning murakkablik darajasini o‘quvchilarning til bilish darajasi va yosh xususiyatlariga moslashtirishi lozim.

Ikkinchi muammo texnik resurslarning mavjudligi bilan bog‘liq. Sifatli multimodal darsni tashkil etish uchun internet, kompyuter, proyektor, audio qurilmalar yoki boshqa raqamli vositalar zarur bo‘lishi mumkin. Biroq barcha ta’lim muassasalarida bunday imkoniyatlar bir xil emas. Shuning uchun multimodal pedagogika faqat yuqori texnologik vositalarga bog‘lanib qolmasligi kerak. Oddiy rasmlar, bosma materiallar, rolli o‘yinlar, plakatlar va guruhli taqdimotlar ham multimodal faoliyatni tashkil etish uchun xizmat qilishi mumkin.

Uchinchi muammo o‘qituvchining multimodal pedagogik kompetensiyasi bilan bog‘liq. O‘qituvchi nafaqat raqamli vositalardan texnik jihatdan foydalana olishi, balki qaysi vosita qanday didaktik vazifani bajarishini ham bilishi zarur. 2022-yilda chop etilgan tizimli sharh multimodal pedagogikada baholash masalasi ham dolzarb muammo bo‘lib qolayotganini ko‘rsatgan [6].

Shuningdek, multimodal topshiriqlarni baholashda faqat yakuniy mahsulotga emas, balki o‘quvchining til vositalaridan foydalanishi, mazmunni tashkil etishi, manbalarni tanlashi, modal vositalarni maqsadga muvofiq birlashtirishi va kommunikativ vazifani bajarish darajasiga ham e’tibor qaratish maqsadga muvofiq.

Mualliflik huquqi, shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish, axborot xavfsizligi va media etikasi ham alohida e'tibor talab qiladi. O'quvchilar internetdan olingan rasm, musiqa yoki videodan foydalanishda manbani ko'rsatish, mualliflik huquqiga rioya qilish va shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish tamoyillarini bilishlari zarur.

Ingliz tili ta'limida multimodal savodxonlikni rivojlantirish modeli

Multimodal savodxonlikni rivojlantirishni bosqichma-bosqich tashkil etish maqsadga muvofiq. Dastlab o'quvchilarga tayyor multimodal matnni kuzatish va tushunish topshiriqlari beriladi. Keyingi bosqichda ular matn, tasvir, audio va boshqa vositalarning funksiyasini tahlil qiladilar. Uchinchi bosqichda o'quvchilar turli modal vositalardan foydalangan holda mustaqil kommunikativ mahsulot yaratadilar. Yakuniy bosqichda esa yaratilgan mahsulotning til, mazmun, dizayn va kommunikativ samaradorligi tahlil qilinadi.

Mazkur modelni quyidagi ketma-ketlikda ifodalash mumkin:

Qabul qilish → Tushunish → Tahlil qilish → Qayta yaratish → Mustaqil multimodal mahsulot yaratish → Refleksiya va baholash**.**

Ushbu ketma-ketlik o'quvchining tayyor axborotni qabul qiluvchidan mustaqil ma'no yaratuvchi shaxsga aylanishini ta'minlashga qaratiladi. Cope va Kalantzisning multimodal pedagogikaga oid qarashlarida ham bilimni tajriba, konseptuallashtirish, tahlil va amaliy qo'llash jarayonlari orqali shakllantirishga urg'u beriladi [4].

Zamonaviy texnologiyalar va multimodal ta'lim istiqbollari

Kelajakda multimodal savodxonlikning rivojlanishi sun'iy intellekt, virtual va kengaytirilgan reallik, adaptiv ta'lim platformalari hamda interaktiv media vositalari bilan yanada chambarchas bog'lanishi kutilmoqda. Bunday texnologiyalar o'quvchilarga individual ta'lim yo'nalishlarini taklif qilish, real kommunikativ vaziyatlarni modellashtirish va turli formatdagi o'quv materiallarini yaratish imkonini beradi.

Sun'iy intellekt asosidagi vositalardan foydalanishda esa texnologiyaning o'zi emas, balki uning pedagogik maqsadga muvofiqligi asosiy mezon bo'lishi kerak. Masalan, o'quvchi sun'iy intellekt yordamida ingliz tilidagi matnning bir nechta variantini yaratishi, ularni qiyoslashi, xatolarni aniqlashi yoki multimedia loyihasi uchun g'oyalar ishlab chiqishi mumkin. Biroq tayyor natijani shunchaki qabul qilish emas, balki uni tekshirish, tahlil qilish va takomillashtirish jarayoni ta'limiy jihatdan muhimdir.

Virtual va kengaytirilgan reallik texnologiyalari esa til o'rganuvchilarni real hayotga yaqin kommunikativ muhitga olib kirish imkonini berishi mumkin. Masalan, virtual aeroport, mehmonxona, do'kon, universitet yoki ish joyi muhitini yaratish orqali o'quvchilar maqsadli tilda muloqot qilish vaziyatlarini mashq qilishlari mumkin.

Ijtimoiy media ham multimodal ta'limning tabiiy muhitlaridan biridir. Instagram, YouTube, TikTok va boshqa platformalardagi materiallardan foydalanishda o'qituvchi ularni shunchaki ko'ngilochar kontent sifatida emas, balki

til, madaniyat va media savodxonligini rivojlantiruvchi o‘quv resursi sifatida tanlashi mumkin. Bunda kontentning yoshga mosligi, manbaning ishonchliligi, mualliflik huquqi va axborot xavfsizligi masalalariga e’tibor berish talab etiladi.

Natijalar va muhokama. Tahlil natijasida multimodal savodxonlikni ingliz tili ta’limiga integratsiya qilish bir nechta o‘zaro bog‘liq kompetensiyalarni rivojlantirishga xizmat qilishi aniqlandi. Birinchidan, o‘quvchilar til birliklarini real kommunikativ kontekstda qo‘llash imkoniyatiga ega bo‘ladilar. Ikkinchidan, multimodal matnlar bilan ishlash orqali o‘qish, tinglash, gapirish va yozish ko‘nikmalari integratsiyalashadi. Uchinchidan, o‘quvchilar axborotni tahlil qilish, turli manbalarni qiyoslash va xulosa chiqarishga o‘rganadilar. To‘rtinchidan, mustaqil multimodal mahsulot yaratish ularning ijodiy va raqamli kompetensiyalarini rivojlantiradi.

Shu bilan birga, multimodal yondashuvni samarali tashkil etish uchun texnologiyadan foydalanishning o‘zi yetarli emas. O‘qituvchi har bir modal vositani aniq didaktik maqsad bilan bog‘lashi, topshiriqning murakkabligini o‘quvchilarning imkoniyatlariga moslashtirishi va baholash mezonlarini oldindan belgilashi kerak. Aks holda ko‘p sonli vizual yoki audio materiallardan foydalanish darsning mazmuniy yaxlitligini buzishi va o‘quvchini asosiy maqsaddan chalg‘itishi mumkin.

Shuningdek, multimodal ta’limni “texnologiyali dars” tushunchasi bilan aynanlashtirish to‘g‘ri emas. Multimodallikning mohiyati texnik qurilmalarning mavjudligida emas, balki ma’no yaratishda turli modal vositalarning maqsadli va o‘zaro bog‘liq qo‘llanilishidadir. Shu sababli oddiy rasm, dialog, xarita, sahna ko‘rinishi yoki plakat ham to‘g‘ri metodik tashkil etilgan taqdirda multimodal savodxonlikni rivojlantirishga xizmat qilishi mumkin.

Xulosa. Multimodal savodxonlik zamonaviy ingliz tili ta’limining muhim tarkibiy qismlaridan biri sifatida namoyon bo‘lmoqda. Raqamli kommunikatsiya muhitining kengayishi natijasida til o‘rganuvchidan nafaqat yozma va og‘zaki nutqni tushunish, balki tasvir, audio, video, grafik, imo-ishora va boshqa semiotik vositalar orqali yaratilgan ma’nolarni anglash va mustaqil ravishda multimodal matnlar yaratish qobiliyati ham talab etilmoqda.

Multimodal yondashuv ingliz tili darslarida til ko‘nikmalarini integratsiyalash, kommunikativ faoliyatni kuchaytirish, tanqidiy va ijodiy fikrlashni rivojlantirish hamda o‘quvchilarning raqamli kompetensiyasini shakllantirish uchun keng imkoniyatlar yaratadi. Ayniqsa, raqamli hikoyalash, multimedia taqdimotlari, podkastlar, videomateriallar, infografikalar, interaktiv topshiriqlar va virtual muhitlardan maqsadli foydalanish o‘quvchilarning tilni real kommunikativ kontekstda qo‘llash imkoniyatlarini kengaytiradi.

Biroq multimodal vositalarni ta’lim jarayoniga joriy etishda texnik ta’minot, o‘qituvchining metodik tayyorgarligi, o‘quvchilarning multimodal matnlarni tahlil qilish qobiliyati, baholash mezonlari, mualliflik huquqi va axborot xavfsizligi kabi masalalarga e’tibor qaratish zarur. Demak, multimodal pedagogikaning samaradorligi texnologiyalarning ko‘pligiga emas, balki ularning aniq ta’limiy

maqsadga muvofiq, pedagogik jihatdan asoslangan va o‘quvchi faoliyatini markazga qo‘ygan holda qo‘llanilishiga bog‘liq.

Kelgusida sun’iy intellekt, virtual va kengaytirilgan reallik, interaktiv platformalar hamda raqamli media vositalarining rivojlanishi multimodal ta’limning metodik imkoniyatlarini yanada kengaytirishi mumkin. Shu sababli ingliz tili o‘qituvchilarining multimodal va raqamli pedagogik kompetensiyalarini rivojlantirish, multimodal matnlarni baholashning ilmiy asoslangan mezonlarini ishlab chiqish hamda o‘quvchilarda media-axborot savodxonligini shakllantirish zamonaviy xorijiy til ta’limining muhim yo‘nalishlaridan biri bo‘lib qoladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Anstey, M. (2019). *Multiliteracies and Multimodal Learning*. Routledge.
2. Baldry, A., & Thibault, P. J. (2006). *Multimodal Transcription and Text Analysis*. Equinox.
3. Cope, B., & Kalantzis, M. (2015). *A Pedagogy of Multiliteracies: Learning by Design*. Palgrave Macmillan.
4. Cope, B., & Kalantzis, M. (2009). A grammar of multimodality. *The International Journal of Learning*, 16(2), 361–425.
5. Jewitt, C. (Ed.). (2009). *The Routledge Handbook of Multimodal Analysis*. Routledge.
6. Lim, F. V., Towndrow, P. A., & others. (2022). Multimodality in the English language classroom: A systematic review of literature. *Linguistics and Education*, 69, 101048.
7. Lotherington, H., & Jenson, J. (2011). Teaching multimodal and digital literacy in L2 settings: New literacies, new basics, new pedagogies. *Annual Review of Applied Linguistics*, 31, 226–246.
8. Kress, G. (2003). *Literacy in the New Media Age*. Routledge.
9. Kress, G. (2010). *Multimodality: A Social Semiotic Approach to Contemporary Communication*. Routledge.
10. Norris, S. (2004). *Analyzing Multimodal Interaction: A Methodological Framework*. Routledge.
11. O’Halloran, K. L., Tan, S., & Smith, B. A. (2016). Multimodal approaches to English language teaching. *System*, 59, 1–10.
12. Van Leeuwen, T. (2005). *Introducing Social Semiotics*. Routledge.
13. Walsh, M. (2010). Multimodal literacy: What does it mean for classroom practice? *Australian Journal of Language and Literacy*, 33(3), 211–239.
14. The New London Group. (2000). A pedagogy of multiliteracies: Designing social futures. In B. Cope & M. Kalantzis (Eds.), *Multiliteracies: Literacy Learning and the Design of Social Futures*. Macmillan.
15. Kress, G., & van Leeuwen, T. (2006). *Reading Images: The Grammar of Visual Design* (2nd ed.). Routledge.

FAN VA TA'LIM YANGILIKLARI
JURNALI

2026-yil
9(2)-son

Muassis - "FAN VA INNOVATSIYA YANGILIKLARI" MCHJ
Jurnal hamkori - «PROFI UNIVERSITY»

Jurnal O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan 2024-yil 24-may kuni № 454068-sonli guvohnoma bilan ro'yxatga olingan.

Jurnal 2024-yilda tashkil etilgan, 1 oyda bir marta o'zbek, tojik, qozoq, qirg'iz, qoraqalpoq, rus va ingliz tillarida nashr etiladi.

Tahririyat manzili: 190110, Toshkent shahri Uchtepa tumani, Bog'iston MFY, 14-mavze, 8-uy.

Telefonlar: +998 90 749 00 00
+998 90 749 77 77
+998 91 902 05 01
E-mail: saen_2024@mail.ru
Jurnal sayti: www.saen.uz
Telegram kanali: **https://t.me/saen_2024**

Maqolada keltirilgan fakt va ma'lumotlarning to'g'riligi uchun mualliflar mas'uldirlar.

"Fan va ta'lim yangiliklari" ilmiy-amaliy jurnali Oliy attestatsiya komissiyasi Rayosatining qarori (25.08.2025 y., №374/5) bilan pedagogika va psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) va fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalari asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

ISSN: 3093-8694